

Opis Instrumentu

Jezuici przybyli do Nowego Sącza z Tyńca w 1831 roku. Zajęli ponorbertański klasztor i kościół Ducha Świętego. Z Tyńca sprowadzili także organy zbudowane tam w 1673 roku. Instrument ten w 1888 r. przeniesiono do kościoła św. Rocha w Dąbrówce Polskiej (obecnie w granicach Nowego Sącza), gdzie nie zachował się do naszych czasów. Kolejne organy zbudowała firma Rieger w tym samym roku (opus 199). Instrument ten miał prawdopodobnie 6 głosów i jeden manual oraz trakturę mechaniczną. W 1933 r. został przeniesiony do Rytra, gdzie istniał do lat 80. XX wieku.

Obecne organy zostały zbudowane w 1933 r. również przez firmę Rieger (opus 2582). Instrument miał pierwotnie trakturę pneumatyczną i był od początku wyposażony w napęd elektryczny. Silnik znajdował się w pomieszczeniu obok chóru w wieży kościoła. Stół gry stał centralnie przed prospektem, przodem do ołtarza. Wiatrownica II manualu posiadała dodatkową oktawę piszczałek dla połączenia Super. Montaż w kościele został ukończony w czerwcu tego roku, a podczas inauguracji w lipcu na organach grał Bronisław Wallek-Wallewski, który akompaniował pochodzącej ze Starego Sącza śpiewaczce Adzie Sari.

Prawdopodobna pierwotna dyspozycja organów, odtworzona z opisów na zachowanych piszczałkach (na włącznikach rejestrowych były zapewne polskie nazwy):

Manual I (C-g³)	Manual II (C-g³)⁴	Pedał (C-f¹)
Principal 8' ¹	Geigenprincipal 8'	Subbass 16'
Salicional 8'	Gamba 8'	Bassflöte 8' ⁶
Bourdon 8'	Vox coelestis 8' ⁵	Cello 8'
Oktave 4' ²	Rohrflöte 8'	
Hohlflöte 4'	Gemshorn 4'	
Mixtur 4-fach ³	Waldflöte 2'	

¹) C-d¹ w prospekcie

²) C-f w prospekcie

³) C: 2'+1 1/3'+1'+2/3'

c: 2 2/3'+2'+1 1/3'+1'

c²: 4'+2 2/3'+2'+1 1/3'

c³: 5 1/3'+4'+2 2/3'+2'

⁴) wyposażony w 12 dodatkowych tonów dla potrzeb realnych połączeń Super

⁵) jednorzędowy

⁶⁾ transmisja z Bourdonu 8' (w konduktach z membranami C-f¹ zachowały się ślady po otworach na rurki łożone bezpośrednio pod mieszkami Bourdonu).

W latach 60. instrument przebudowała firma Biernacki. Trakturę zmieniono na elektropneumatyczną, wymieniono stół gry (poszerzając jednocześnie skalę manualów do a³), dodano osobny miech dla manualu II, tremolo i dwa głosy: realny Fletbas i Sesquialterę na dodatkowych wiatrownicach (piszczałki pierwszej oktawy Fletbasu pochodzą z fabryki Riegera). Najpewniej wymieniono również wszystkie stożki w wiatrownicach (oprócz wiatrowniczek prospektowych), bo odbiegają one wyglądem od tych produkowanych przez fabrykę Rieger. Odsunięto również nieco szafę organową od ściany, rozsunięto wiatrownice manualu I i pedału, a także zbudowano podest pomiędzy nimi, co umożliwiło dostęp do tych sekcji bez demontażu piszczałek.

W 1984 r. remont organów przeprowadził Tadeusz Rajkowski z Włocławka. Wyczyszczono cały instrument, wymieniono mieszki (nowe wykonano ze skóry zamówionej z RFN), naprawiono ramki małego miecha oraz wymieniono zasilacz traktury.

W czasie jednego z remontów upadła wiatrownica manualu, co w późniejszym czasie skutkowało wzdlużnym spękaniami trzech ryjnierek głosowych. Według relacji Kazimierza Plewy miały być one reperowane przez Tomasza Nowaka.

W 1993 r. przy organach pracował Stanisław Wolak. Dokonał on szeregu zmian w dyspozycji, która odtąd wyglądała następująco:

Manual I	Manual II	Pedał
Pryncypał 8'	Flet 8'	Subbas 16'
Salicet 8'	Viola 8'	Fletbas 8'
Bourdon 8'	Pryncypał 4' ⁴	Cello 8'
Oktawa 4' ¹	Gemshorn 4'	
Flet 4' ²	Quinta 2 2/3 ⁵	
Mikstura 4ch. ³	Oktawa 2' ⁶	
	Kwartan 2X [1 1/3'+1'] ⁷	

Połączenia: M.II–M.I, Super M.II–M.I, Sub M.II–M.I, M.I–P., M.II–P.

Urządzenia dodatkowe: automat pedałowy, wolna kombinacja, crescendo, żaluzja manualu II, tremolo manualu II

Rejestry zbiorowe: Piano, Forte, Tutti

- 1) C-f piszczałki oryginalne, fis z uciętej piszczałki głosu Vox coelestis, g-a³ z Pryncypału skrzypcowego 8'
- 2) C-gis piszczałki oryginalne, a-a³ z Oktawy 4'
- 3) C: 2'+1 1/3'+1'+2/3'
c: 2 2/3'+2'+1 1/3'+1'
- 4) C-fis piszczałki Pryncypału skrzypcowego 8' przesunięte o oktawę, g-a⁴ piszczałki wtórne
- 5) C-H z uciętych piszczałek z Vox coelestis, c-a⁴ piszczałki wtórne (koniczne)
- 6) C-Fis piszczałki Fletu leśnego, G-a⁴ piszczałki wtórne
- 7) piszczałki wtórne.

Zmiany te znacząco przekształciły charakter brzmienia organów: głosy wysokostopowe wybijały się i były nieadekwatne do intonacji głosów oryginalnych. Słychać było nagłe przeskoki w brzmieniu pomiędzy piszczałkami oryginalnymi a dodanymi w poszczególnych głosach. Szczególnie słyszalne było to w Oktawie 4', gdyż każda symetrycznie stojąca wobec siebie piszczałka w mniejszych polach prospektu ma jednakową menzurę, co w tym głosie stwarza problem dość dużej menzury w skali C-f. Pierwotnie było to kompensowane stopniowym zmniejszaniem menzury od fis. Po zamianie piszczałek w tym głosie wytworzył się ogromny przeskoczek między dźwiękiem f a fis.

W 2001 r. Kazimierz Plewa wymienił dmuchawę na nową, firmy Laukhuff (8 m³/min) i umieścił ją obok szafy organowej, a w 2013 r. wymienił oponę miecha manualu II.

W związku z pogarszającym się stanem organów, zapadła decyzja o generalnym remoncie, który w okresie od lutego do grudnia 2023 r. wykonała firma Organmistrzostwo Mateusz Jabłoński. Prace obejmowały m.in.:

- czyszczenie wnętrza instrumentu i demontaż wszystkich jego podzespołów,
- kilkuetapową impregnację elementów drewnianych,
- skórowanie, papierowanie i szycie miechów oraz podawacza,
- opakowanie 75 sztuk cegieł obciążających miech główny,
- renowację skrzynek regulacyjnych (roletek),
- budowę nowego oraz renowację i uszczelnienie istniejącego systemu powietrznego,
- montaż zregenerowanej, wolnoobrotowej dmuchawy Laukhuff Ventus o wydajności 21m³, wraz z obudową tłumiącą i filtrującą, dopasowaną stylistycznie do szafy organowej,
- skórowanie wszystkich stożków i zaworów rejestrowych,
- uszczelnienie pękniętych rynienek głosowych wiatrownicy manualu II,
- wymianę wszystkich elektromagnesów na nowe firmy Heuss, wraz z okablowaniem i listwami mocującymi,
- wymianę zasilacza,
- wymianę wszystkich mieszków (membran) tonowych i rejestrowych na skórzane,
- uszczelnienie wszystkich piszczalników naturalną skórą owczą,

- generalną renowację stołu gry, tj.:
  - adaptacja i frezowanie nowego wnętrza, fornirowanie drewnem orzecha amerykańskiego, lakierowanie,
  - kompleksowa renowacja klawiatur z wymianą okładzin manualów i pedału,
  - instalacja sterowania fotooptycznego,
  - montaż setzera o 9999 kombinacjach z wyświetlaczem firmy ProjectOffice Jerzego Orzona,
  - wbudowanie pistonów ręcznych i nożnych oraz ruchomych włączników rejestrowych firmy Heuss,
  - nowe oświetlenie LED górnej i dolnej części kontuaru.

- montaż wewnętrznego oświetlenia technicznego dla poszczególnych sekcji,
- naprawy i lutowanie uszkodzonych piszczałek cynowych i cynkowych,
- przedłużenie korpusów części piszczałek drewnianych,
- lakierowanie wszystkich piszczałek cynkowych wewnętrznych oraz pierścieni do strojenia,
- lakierowanie piszczałek prospektowych
- skórowanie szpuntów i czapek głosów krytych,
- wymianę uszczelnień żaluzji szafy ekspresyjnej i usprawnienie jej mechanizmu,
- przywrócenie przestawionych między głosami piszczałek na swoje pierwotne miejsca,
- rekonstrukcję pierwszej oktawy głosu Pryncypał skrzypcowy i przywrócenie go na pozycję 8',
- rekonstrukcję piszczałek fis-gis głosu Oktawa 4',
- rekonstrukcję Fletu 4' w zakresie a-a³,
- przywrócenie pierwotnego układu Mixtury,
- usunięcie głosu Kwarta i zbudowanie w jego miejsce Oboju 8' z ekstensją 4' (według menzur Riegera z czasu budowy) na niezależnej elektrycznej wiatrownicy,
- renowację i udrożnienie oryginalnych, łożnianych konduktów powietrznych traktury tonowej i rejestrowej,
- renowację wskaźnika napętnienia miecha,
- rekonstrukcję nakładki pedału podawacza,
- budowę nowych pasażów komunikacyjnych.

W niezmiennym układzie pozostawiono wtórne głosy Kwinta 2 2/3' i Oktawa 2'. Zostały one przeintonowane, aby pasowały brzmieniem do romantycznej intonacji instrumentu. W przyszłości bez problemu można zrekonstruować głosy Vox coelestis 8' i Flet leśny 2', aby przywrócić oryginalne brzmienie organów.

Brana była pod uwagę również opcja rekonstrukcji oryginalnego stołu gry (wraz z pneumatyczną trakturą lub z pozostaniem przy elektropneumatycznej), ale została ona porzucona ze względu na koszty.

Charakterystyka poszczególnych głosów:

MANUAŁ I

Pryncypał 8' – C-d¹ cynk (w prospekcie), dis¹-a³ cyna

Bourdon 8' – C-h drewno, c¹-a³ cyna

Salicet 8' – C-h cynk, c¹-a³ cyna

Oktawa 4' – C-f cynk (w prospekcie), g-a³ cyna (g-a zrekonstruowane)

Flet 4' – faktycznie Hohlflet, C-e drewno (piszczalki otwarte), f-g³ cyna (a-a³ zrekonstruowane)

Mixtura 4x – cyna (chóry oktawowo intonowane pryncypałowo, kwintowe fletowo)

C: 2' + 1 1/3' + 1' + 2/3'

c: 2 2/3' + 2' + 1 1/3' + 1'

c²: 4' + 2 2/3' + 2' + 1 1/3'

c³: 5 1/3' + 4' + 2 2/3' + 2'

MANUAŁ II

Pryncypał skrzypcowy 8' – C-H cynk (zrekonstruowane), c-h cynk, c¹-g⁴ cyna

Flet 8' – faktycznie Rurflet, C-h drewno (kryty), c¹-f³ cyna (podwójne labia, rurkowy), fis³-g⁴ cyna (otwarty)

Gamba 8' – C-h cynk, c¹-a⁴ cyna

Gemshorn 4' – C-H cynk (koniczny), c-gis³ cyna (koniczny), a³-a⁴ cyna (cylindryczny)

Kwinta 2 2/3' – C-H cynk (z uciętych piszczałek głosu Vox coelestis), c-a – cynk (koniczny), ais-a⁴ cyna (koniczny)

Oktawa 2' – C-Fis cyna (piszczalki Fletu leśnego), G-a⁴ cyna

Obój 8' – C-h cynk, c-a³ cyna (roztrąby realnej długości w całej skali), b³-a⁴ cyna (labialne)

Obój 4' – ekstensja

PEDAŁ

Subbas 16' – drewno

Fletbas 8' – drewno (piszczalki C-H z fabryki Rieger)

Cello 8' – cynk

Obój 8' – transmisja z manualu II

Obój 4' – jw.

Prospekt neogotycki. Wiatrownice stożkowe. Stół gry wolnostojący; grający siedzi ukośnie do prezbiterium.

Właściwości

Liczba głosów

19 (16)

Liczba klawiatur

2+P

Traktura gry

elektro-pneumatyczna

Traktura rejestrów

elektro-pneumatyczna

Dyspozycja instrumentu

Manuał I	Manuał II	Pedał
1. Pryncypał 8'	1. Pryncypał skrzyp. 8'	1. Subbas 16'
2. Bourdon 8'	2. Flet 8'	2. Fletbas 8'
3. Salicet 8'	3. Gamba 8'	3. Cello 8'
4. Oktawa 4'	4. Gemshorn 4'	4. Obój 8'
5. Flet 4'	5. Kwinta 2 2/3'	5. Obój 4'
6. Mixtura 4x	6. Oktawa 2'	
	7. Obój 8'	
	8. Obój 4'	

Pomoce

Połączenia: I-P, II-P, II-I, Super I, Sub I, Super II-I, Sub II-I, Super II, Sub II

Setzer (9999 kombinacji)

Termolo manuału II

Żaluzja manuału II

Crescendo

Tutti